

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ АПК УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано сучасний стан інвестиційної активності у сфері агропромислового комплексу та економіки України загалом. Визначено особливості інвестиційного процесу в аграрному секторі економіки. Висвітлено та конкретизовано основні проблеми стабілізації та подальшого розвитку інвестиційної активності сільського господарства України. Узагальнено пріоритетні чинники, що негативно впливають на інвестиційну діяльність та окреслено основні напрями розвитку інвестиційної активності в аграрному секторі України.

Ключові слова: інвестиційна політика, інвестиції, інвестування, державне регулювання, інвестиційний процес.

Сучасне суспільство важко уявити без такого економіко-правового явища, як інвестування. Однією з найгостріших проблем активізації інвестиційної діяльності в Україні є нестача інвестиційних ресурсів. Агропромисловий комплекс, як один із базових секторів економіки України потребує значних інвестиційних ресурсів. Старе виробництво, відсутність коштів на модернізацію виробництва, недосконала законодавча база, слабка підтримка держави, нестача кваліфікованої робочої сили роблять процес інвестування у цей сектор непривабливим для інвестора.

Загальний рівень та темпи розвитку галузей сфери АПК України значною мірою визначаються макро- та мікроекономічними пропорціями суспільного економічного відтворення, які формують відповідні грошові потоки та рух фінансових ресурсів згідно із дією економічних законів господарювання. Вони зумовлюють генерацію зовнішніх (екзогенних) відносно підприємств і внутрішньогосподарських (ендогенних) економічних чинників виробництва та формування фінансового стану суб'єктів господарювання.

Залучення інвестиційних ресурсів в аграрну економіку країни шляхом створення сприятливого інвестиційного клімату, разом із питаннями законодавчого забезпечення гарантій збереження капіталу і оподаткування, мають вагоме практичне значення. Але зазначимо, що лише розрахунки показників необхідних обсягів залучення інвестицій без детального обґрунтування можливостей їх максимально ефективного освоєння не можуть бути адекватними критеріями оцінки рівня економічного розвитку галузей аграрної економіки держави та підвищення їх конкурентоспроможності.

Посилення в Україні ступеня зрілості системи ринкових економічних відносин породжує більш досконалі форми функціонування капіталу і процесу капіталоутворення у розширеному суспільно-економічному відтворенні, здійснюваному у сфері інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання в царині аграрної економіки.

Можливість одержання суб'єктом господарювання певної суми залученого на умовах партнерства інвестиційного капіталу залежить передусім від маси наявного власного капіталу, рівня економічної ефективності його бізнесового використання, інвестиційної привабливості та активності

підприємства.

Саме цим забезпечується ступінь гарантованої окупності інвестиційних ресурсів. Тобто загальна величина суми власного капіталу і ефективність його функціонування виступають головною ознакою ринкової надійності аграрного підприємства та його інвестиційної привабливості для зовнішніх інвесторів. Ця сума зростає внаслідок реінвестування отриманого прибутку функціонуючого підприємства як виразу самофінансування інвестиційної діяльності.

Необхідність активізації пошуку джерел інвестицій робить пріоритетною проблему управління рухом капіталів не тільки на загальнодержавному, але і на регіональному та галузевому рівнях, оскільки залучення інвестицій на регіональний рівень аграрної економіки вирішує не тільки питання підвищення ефективності розвитку місцевого агропромислового виробництва, але і соціальні питання – зокрема, зменшення безробіття у сільській місцевості.

Сучасна аграрна економіка України перебуває у стані прогресуючої кризи. Негативний вплив мають структурні, міжгалузеві диспропорції, що накопичилися в народному господарстві впродовж кількох десятиріч.

Кризове становище посилюється розбалансованістю фінансово-кредитної системи, невідповідністю сформованої інвестиційної інфраструктури потребам економічного розвитку АПК.

Зазначимо, що актуальність пошуку інструментів стимулювання притоку інвестиційних ресурсів у агропромисловий комплекс зростає за необхідності усунення впливу фінансової кризи, збереження існуючих темпів зростання і не допущення ще більшого зниження життєвого рівня населення.

Проблемам розвитку інвестиційних процесів на макrorівні держави та мезорівні галузевого аграрного виробництва присвячені наукові праці вітчизняних вчених-економістів: В. Алексейчука, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, М. Герасимчука, Б. Губського, С. Гуткевича, М. Дем'яненка, І. Караваєвої, М. Кісіля, П. Лайка, А. Музиченка, Г. Підлісецького, П. Саблука, А. Фукса, А. Холопова, О. Шпичака та інших. У їх працях висвітлюються актуальні складові цієї важливої багатопланової проблеми, яка має визначальний характер щодо виходу аграрного сектору України з кризового стану. Однак, незважаючи на багатоплановість наукових досліджень, деякі питання,

пов'язані із підвищенням інвестиційної активності, особливостями інвестування в АПК, залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є аналіз динаміки інвестиційної активності в Україні на загальнодержавному та галузевому рівні агропромислового комплексу, конкретизація сукупності основних чинників, що впливають на розвиток інвестиційної активності АПК України.

Зазначимо, що інвестиційна привабливість аграрних підприємств головним чином визначається потенційними можливостями конкретних суб'єктів господарювання щодо самофінансування своєї інвестиційної діяльності.

За економічним змістом інвестування є капіталоутворенням. Цей процес містить два об'єкти інвестування коштів – відшкодування вартості спожитого у виробництві основного і оборотного капіталу та його примноження. Джерелом коштів в обох випадках виступає заново створена вартість із однією відмінністю: відшкодування спожитого капіталу відбувається в обов'язковому порядку незалежно від величини заново створеної вартості, а примноження капіталу – лише за рахунок додаткової вартості – тієї її частини, яка перебільшує вхідну масу вартості, задіяної у виробничому процесі.

У зв'язку із цим у системі фінансово-економічного механізму розподільчих відносин функціонуючого підприємства виокремлюються два джерела інвестиційних ресурсів – внутрішні, які є вкрай недостатніми, та зовнішні, пошук та залучення яких є головною задачею інвестиційного розвитку аграрного сектору економіки.

Збільшення обсягів інвестиції є передумовою поступового відновлення економічного зростання шляхом формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні, її регіонах та галузях економіки.

При розробленні інвестиційної державної політики необхідним є комплексний підхід, здатний об'єднати механізми розвитку інвестиційного потенціалу країни, її регіонів та галузей, насамперед, галузей АПК.

У 2011р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6473,1 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу).

Обсяг унесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 31 грудня 2011р. становив 49362,3 млн. дол. США, що на 10,2% більше обсягів інвестицій на початок 2011р., та в розрахунку на одну особу становив 1084,3 дол. З країн ЄС унесено 39411,2 млн. дол. інвестицій (79,9% загального обсягу акціонерного капіталу), із країн СНД – 4011,3 млн. дол. (8,1%), з інших країн світу – 5939,8 млн. дол. (12,0%).

Інвестиції надійшли зі 128 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає більше 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 12645,5 млн. дол., Німеччина – 7386,4 млн. дол., Нідерланди – 4822,8 млн. дол., Російська Федерація – 3594,5 млн. дол., Австрія – 3423,1 млн. дол., Велика Британія – 2508,2 млн. дол., Франція – 2230,7 млн. дол., Швеція – 1744,0 млн. дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1607,0 млн. дол. та США – 1043,1 млн. дол. [4]

У фінансових установах акумульовано 16318,5 млн. дол. (33,1% загального обсягу) прямих інвестицій. На підприємствах промисловості зосереджено 15238,6 млн. дол. (30,9%), у т. ч. переробної – 13056,8 млн. дол. та добувної – 1492,4 млн. дол. Серед галузей переробної

промисловості у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів залучено 6084,2 млн. дол. прямих інвестицій, у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 2065,7 млн. дол., хімічну та нафтохімічну промисловість – 1375,8 млн. дол., машинобудування – 1226,0 млн. дол., виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 893,0 млн. дол. В організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, унесено 5721,5 млн. дол. (11,6%), у підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 5193,5 млн. дол. (10,5%).

Заборгованість українських підприємств за кредитами та позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями (борговими інструментами) перед прямими іноземними інвесторами на 31 грудня 2011р. становила 7960,0 млн. дол.

Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, втрат, курсової різниці тощо, за 2011р. становив 5875, 1 млн. дол.

Зазначимо, що на підприємствах промисловості зосереджено 31,6% загального обсягу прямих інвестицій в Україну, у фінансових установах – 32,5%, у підприємствах харчової промисловості – 4,2%, а у сільськогосподарських підприємствах лише 2,0%.

Приріст іноземного капіталу спостерігався на підприємствах, що здійснюють фінансову діяльність, у сумі 177,25 млн. дол., торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, – 472,1 млн. дол., на підприємствах промисловості – 2553,1 млн. дол.

За даними інформаційного агентства УНІАН, які надійшли з інформаційного центру Української аграрної конфедерації з посиланням на дані Державної служби статистики, у 2011 році в сільське господарство України прямі іноземні інвестиції не надходили. «Як і очікувалося, і без того мізерні в останні роки прямі іноземні інвестиції в сільське господарство України, у 2011 р. «розходилися по домівках» [7].

Зазначається, що згідно з даними Держстату України, за останній рік іноземних інвестицій у цей чи не найперспективніший сектор економіки не було, а 25 млн. дол. з вкладених в попередні роки «повернулися додому!».

При цьому наголошується, що показник «прямі іноземні інвестиції» – один з основних, що характеризують стан інвестиційного клімату в тих економіках і їх секторах, куди вони прямують, оскільки прямі іноземні інвестиції здійснюються незалежними іноземними юридичними і фізичними особами, які приймають рішення про інвестування, виходячи з їх незалежної оцінки стану законодавства, справедливості судової системи, бізнес-клімату, рівня корупції в країні потенційного вкладення коштів.

За даними Української аграрної конфедерації, прямі іноземні інвестиції в сільське господарство України в 2005 р. склали 86 млн. дол., в 2006 р. – 95 млн. дол., в 2007 р. – 153 млн. дол., в 2008 р. – 246 млн. дол., в 2009 р. – відтік інвестицій склав 10 млн. дол., в 2010 р. – надійшло 46 млн. дол. інвестицій, а в 2011 р. – відтік склав 25 млн. дол. [7]

Обсяг прямих іноземних інвестицій у сільське господарство України на 1-е липня 2012-го року складав 739 млн. доларів США [4].

За станом на 1-е січня поточного року об'єм

іноземних інвестицій в український аграрний сектор склав 685,3 млн. доларів США. Частка іноземних інвестицій у сільське господарство знизилася до 1,4% від загальних іноземних інвестицій в економіку України. За даними Держстатистики, найбільшим інвестором у сільське господарство України є Кіпр — 360,7 млн. доларів США. Інвестиції з Великобританії складають 42,8 млн. доларів США. Інвестиції з Віргінських островів — 27,3 млн. доларів США (на 82% більше, ніж на початку поточного року).

Слід зазначити, що структура за формами залучення іноземного капіталу за період 2002-2011 рр. значно змінилася. Так у 2001-2004 рр. внески у вигляді рухомого й нерухомого майна склали від 28 до 36%. На сьогодні в структурі акціонерного капіталу нерезидентів домінують вкладення в грошових внесках. Висока частка грошових внесків у структурі форм залучення іноземного капіталу (86,3% у 2011 р.) порівняно з іншими видами внесків, зокрема внесками у вигляді рухомого й нерухомого майна (8,7%) [5], свідчить про високий рівень мобільності цього капіталу та про наявність ризиків щодо можливостей репатріації вкладених інвестицій.

Головним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у 2011 р. освоєно 56,8% капіталовкладень. Частка залучених і запозичених коштів, у тому числі кредитів банків та інших позик, коштів іноземних інвесторів, у загальних обсягах капіталовкладень становила 16,3%. За рахунок державного бюджету здійснено 7,1% капіталовкладень, місцеві бюджети профінансували лише 3,4% загального обсягу капітальних інвестицій в основний капітал [3; 4].

Протягом усього періоду розвитку інвестиційної діяльності в Україні спостерігається непропорційний розподіл обсягів залучення прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основний капітал за регіонами. До м. Києва та Київської області надходить майже третина всіх залучених іноземних інвестицій, а п'ять регіонів: Донецький, Дніпропетровський, АР Крим, Харківський та Львівський акумулюють близько 40% іноземного інвестування, причому питома вага вкладень у сільське господарство цих регіонів залишається стабільно низькою [4].

Аналізуючи ситуацію, що склалася, впевнено можна констатувати, що Україна не має дієвого механізму залучення інвестицій і не може створити умови для того, щоб сільське господарство почало працювати, і той потенціал, про який постійно стверджують, почав реалізовуватися. Якщо така тенденція збережеться, і в сільське господарство не будуть вкладатися гроші, то всі аграрні перспективи країни, яка має найбільший у світі потенціал родючості сільськогосподарських угідь, будуть просто втрачені.

Аналізуючи стан інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, не можемо не зупинитися на головних особливостях цього процесу.

Забезпечення розвитку агропромислового виробництва на основі активізації інвестиційної діяльності має значні відмінності від інших галузей народногосподарського комплексу.

Зазначимо, що у більшості виробничих галузей народногосподарського комплексу проблема інвестиційної діяльності має два напрями вияву: розширене відтворення функціонального капіталу (нарощення маси основних і оборотних засобів

виробництва) та вдосконалення якісних параметрів необоротних активів.

У сфері агропромислового виробництва ефективність цих двох напрямів інвестиційної діяльності визначається тим, що найважливішим і специфічним основним засобом виробництва тут виступає земля, біологічні засоби виробництва та ще наявний некерований (стохастичний) чинник – природно-кліматичні умови. Безсумнівно, це зумовлює специфічні особливості цільового спрямування інвестиційного процесу у аграрній сфері.

Так інвестиційні вкладення можуть бути спрямовані на поліпшення якості землі як головного засобу виробництва, підвищення її продуктивності, родючості. Інвестиційні вкладення за цільовим визначенням тут мають системний характер, а їх розмірність на прирощування виробничого потенціалу не фіксуються приростом активу балансу.

У зв'язку із тим, що земля є не тільки неодмінною умовою життєдіяльності людей, а незамінним фактором сільськогосподарського виробництва для їх продовольчого забезпечення, останнім часом посилюється режим контролю держави за ефективністю та цільовим її використанням, а також вводяться певні обмеження на право розпорядження землею. Тобто вид земельної власності також має суттєвий вплив на можливість та ефективність інвестиційного процесу у аграрному підприємстві.

Інші напрями інвестиційної діяльності аграрних підприємств за своїм змістом є техніко-технологічними. Вони мають специфічну відмінність, яка полягає в тому, що інвестиції на розвиток технологій у сільському господарстві, крім загальноприйнятого змісту, спрямовуються також на зменшення залежності від природно-кліматичних факторів.

Крім того, на процес інвестиційного вдосконалення техніко-технологічних елементів ресурсного потенціалу аграрного підприємства впливає те, що одна частина знарядь праці представлена технічними засобами виробництва; друга ж (визначальна) – живими організмами (рослинами і тваринами). Удосконалення їх не може відбуватись шляхом конструювання та поточного випуску, а здійснюється шляхом зміни їх біологічної природи, застосування методів генетики і селекції (виведення високопродуктивних сортів агрокультур та порід тварин, або гібридів), але це потребує багато часу, і результат є не завжди визначеним та ефективним.

Таким чином інвестиційна діяльність аграрних підприємств – процес більш складний, ніж в інших галузях, і менш залежний від суб'єкта господарювання.

Стабілізація та розвиток аграрного виробництва на основі моделі інвестиційної активності суб'єктів господарювання потребує докорінного оновлення технічних засобів виробництва всієї галузі, а ця проблема вже має макроекономічний характер і далеко виходить за межі конкретного суб'єкта господарювання.

Констатуючи факт великих втрат виробничих потужностей, що відбулися за період реформування та кризи в аграрному секторі економіки України, вважаємо, що ця задача зводиться до здійснення масштабних заходів поповнення втрачених та зношених засобів виробництва галузі, в поєднанні з їх модернізацією та оптимізацією структури за критерієм збільшення продуктивності і відповідності до об'єктивних умов сучасних прогресивних технологій виробництва.

Поліпшенню інвестиційного клімату в Україні

загалом, за регіонами та галузями економіки, заважають наступні фактори: стохастичний характер правового поля, нестабільна соціально-політична ситуація в країні, недостатня культура ведення бізнесу, відсутність дієвих податкових стимулів для здійснення інвестування тощо. Водночас такі фактори, як природно – географічний та ресурсний потенціал, забезпеченість якісними трудовими ресурсами, наявність виробничого

потенціалу та реальні можливості щодо його ефективного розвитку створюють основу для поліпшення інвестиційного клімату в аграрному секторі країни.

Проведений аналіз дозволив визначити та узагальнити основні проблеми залучення інвестицій в аграрний сектор економіки України (рис. 1).

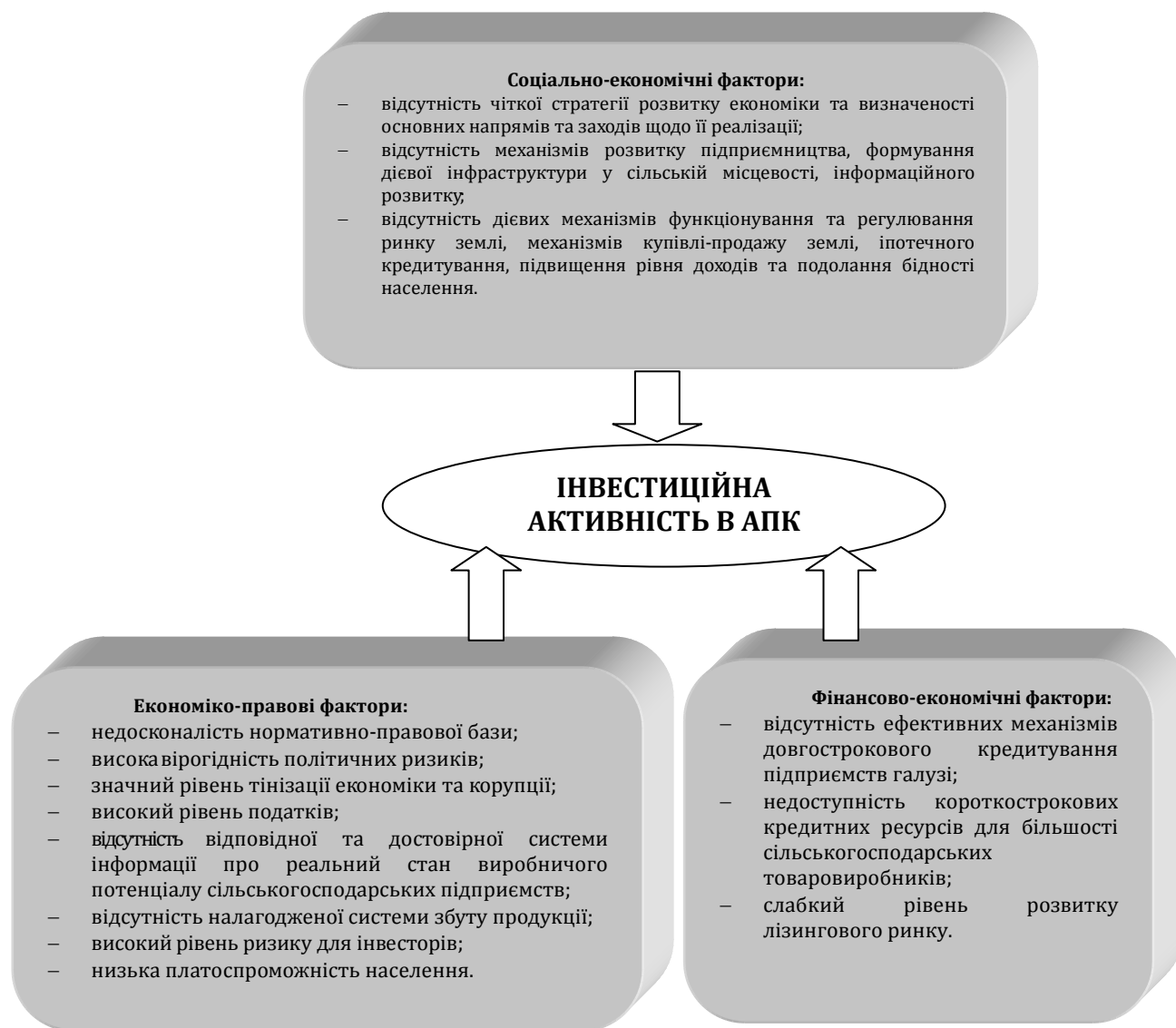

Рис. 1. Фактори, що негативно впливають на інвестиційну активність в АПК

Активізації, ефективному розвитку інвестиційних процесів в аграрному секторі економіки країни сприятимуть наступні заходи:

- обґрунтування та опрацювання дієвої та науково обґрунтованої стратегії розвитку аграрної економіки;
- сприяння формуванню ефективної інфраструктури аграрного ринку;
- зниження рівня «тінізації» економіки;
- розвиток ринку лізингових послуг у аграрному секторі;
- формування стабільної нормативно-правової бази для залучення інвестицій та гарантування захисту прав інвесторів і кредиторів;
- активізація інформаційного забезпечення

- залучення інвестицій;
- створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу галузевого виробництва.

Послідовне та оперативне вирішення цих та інших питань сприятиме поживавленню інвестиційної активності в аграрному секторі економіки, раціональному та ефективному використанню залучених коштів, контролю їх руху і своєчасному поверненню.

Держава повинна суттєво впливати на мотивацію розвитку вітчизняної та іноземної інвестиційної діяльності в АПК, завдяки економічно обґрунтованому використанню таких вагомих важелів регулювання, як податкова, бюджетна, грошово-кредитна, антимонопольна й цінова політика.

Зазначимо, що значний імпульс і цілеспрямованість інвестиційному розвитку сільського господарства має надати ефективне державне регулювання цього процесу. Наявна зараз державна підтримка сільського господарства за рахунок бюджетних коштів лише частково компенсує втрати галузі від руйнівного диспаритету цін у міжгалузевих відносинах, і ця

допомога є вкрай недостатньою.

Виваженість та ефективність державної зовнішньої інвестиційної політики в аграрному секторі економіки має стати одним із пріоритетних напрямів виходу з виробничої, фінансової, техніко-технологічної та соціальної кризи.

Список літератури

1. Гайдуцький А. П. Формування аграрного ринку – шлях до фінансової стабілізації та інвестиційної привабливості сільського господарства [Електронний ресурс] / А. П. Гайдуцький. – Режи доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/content/view/92/35/>
2. Даниленко А. А. Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС (у контексті розширення Євросоюзу на Схід) // А. А. Даниленко / Фінанси України. – 2009. – №1. – С. 127–137.
3. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держкомстат України. – К., 2011. – 628 с.
4. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Оцінка результатів діяльності Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій (відповідно до постанови КМУ від 9 червня 2011 р. № 650, з урахуванням наявних статистичних даних станом на 19.08.2011) за січень – червень 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.kmu.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Кабінету міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
7. Офіційний сайт УНІАН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/rus/news/>.

РЕЗЮМЕ

Гераймович Виолетта

Инвестиционная активность АПК Украины: особенности, проблемы и перспективы развития

В статье проанализировано современное состояние инвестиционной активности в сфере АПК и экономики Украины в целом. Определены особенности инвестиционного процесса в аграрном секторе экономики. Освещены и конкретизированы основные проблемы стабилизации и дальнейшего развития инвестиционной активности сельского хозяйства Украины. Обобщены приоритетные факторы, негативно влияющие на инвестиционную деятельность, и определены основные направления развития инвестиционной активности в аграрном секторе Украины.

RESUME

Geraimovych Violeta

Ukraine's agro industrial complex investment activity: peculiarities, problems and development perspectives

Current situation of investment activity in agroindustrial complex and Ukraine's economy in general are analyzed. The peculiarities of investment process in agrarian sector are defined. The major problems of Ukraine's agriculture investment activity further development are highlighted and specified. The main factors for investment activity adverse impact are summarized.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2013 р.